

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 2 του Μάη 1904

ΓΡΑΦΕΙΑ : 'Οδός Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 94

ΓΡΑΜΜΑΤ' ΑΠ' ΤΗΝ ΚΟΥΤΑΛΗ

ГРАММА ΔΕΦΤΕΡΟ *

‘Πολλὸ σέ θαύπωσες, καλὲ μου, ἡ ἀντιλαμπή, τῆς ἐπιστημονικῆς τοῦ ἐρευνητῆ λεπίδας. Πρόσεχε! Εἶναι ξουράφι κοφτερὸ ἢ ἐπιστήμη! Θέλει προσοχή καὶ χέρι! Ἰατρί ἀντίς νὰ ξουρίσει Ἡ λ α ν α ς καὶ π ρ ο κ α τ α λ ῆ ψ ε ι ς καὶ νὰ σοῦ δώσει ν ε α ν

(*) Συνέχεια από τα φύλλα 92 και 93.

μ ο ρ φ ή ν, λίγο κακὴν τροπὴν νὰ πάρει σου κάνει τὴν μούρη, ποὺ δὲν εἶναι γιὰ νὰ σε ἰδοῦν ἀνθρώπου μάτια. Κ' ἀμέσως κιόλας πρὶν τὸ πάθεις τὸ κακό.

Τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα στὸ γενικὸ ἐξετάζοντας δι' βρήκαμε, πῶς δὲν εἶναι γλωσσικὰ; Τ' ὅμοιο κ' ἰδῶ στὸ ἰδιαίτερό μας πρόβλημα ὅχι μὲς στὰ φαινόμενα ποὺ ἐρεθίζονται οὐτε στὰ γεγονότα ποὺ ἐξακριβώνει ὁ ἐρεθιστὴς, παρὰ ἔξω ἀπ' τὴν περιφέρεια τοὺς θὰ ζητήσουμε κ' ἐκεῖ θὰ βροῦμε, ὅτι δὲν εἶναι γνωμολογίες ψυχολογικὲς οὔτε καλαισθητικὲς ἢ γλωσσολογικὲς ποὺ θὰ λύσουν τὸ πρόβλημα, ἀλλὰ παράγοντες κοινωνικοί.

—ΕΓΩ—.Πρόσεχε θὰ σοῦ πῶ κ' ἐγώ. Γιατί σὲ τούτους δείχνει μεγάλο σεβασμὸ κ' ὁ ἐρεθιστὴς. Δὲ βλέπεις πόσο τιμᾷ τὴν παράδοση; Ποὺ στὰ κοινωνικὰ νὰ γυρίσεις καὶ νὰ μὴν τὸν ἔβρεις τὸν παράγοντ' ἀπτό; Ὁ ἄνθρωπος βγαίνει ἀπ' τὰ σπλάχνα ποὺ τὸν ἐπλασαν καὶ μπαίνει στὸν κόρφο ποὺ θὰ τὸν θρέψει. Ἀπὸ γεννησιμίου του, μὲς στὴν κούνια τοῦ ὁ νέος ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸς ἢ ἀδύνατος, γιερός ἢ ἀρρωστημένος, βάρβαρος ἢ πολιτισμένος, προικισμένος μὲ σωματικὰ καὶ διανοητικὰ προτερήματα ἢ ἀμειροκακομοίρης. Νὰ ἐφτίς ἀμέσως στὴ φυσικὴ ζωὴ, τῆς παράδοσης ἢ δυνάμει. Λίγο κατὰ λίγο τὸ παιδί μπαίνει στὴν ἐθνικὴ, στὴν προγονικὴ κληρονομία. Τὸ σπῆτι, τὸ σκολιό, ἡ ἐκκλησία, ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο, σιγὰ σιγὰ ὡς τὰ ὅρια ποὺ ἔχει φτάσει ἡ φυλὴ, τὸ ἔθνος, ἡ ἀνθρωπότης ἀλλήλῃ. Ἄν ὁ πολιτισμένος κατέρθῃ νὰ γλυτώσει ἀπ' τὰ βαρὴ δεσμὰ ποὺ εἶχε δεμένο ἢ φύση τὸν πρωτόγονο, σ' ἐτούτῃ τῇ δυνάμει τὸ χρωστᾷ. Ἡ παράδοση περνᾷ σὲς νέες γενεὲς τὴν κληρονομία τῶν αἰώνων... Τὰ κεφάλαια, μαζεμένη παράδοση, φέρουν τὸν πλοῦτο, τὴ δυνάμει τὴν οἰκονομικὴ. Τὴν οἰκογένεια, τὴ θρησκεία, τὴν ἐπιστήμη, τὴ μάθηση, τὴς ικανότητες τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐξουσία, τὴν κυβερνήση, τὴν τάξη, τὴν ἀσφάλεια πᾶς δυνάμει τὴς διατηρεῖ; Τέλος, νὰ μὴν τὰ πολυλογούμε ὁ ἄνθρωπος θὰ ξαναπέφτει στοῦ χτηνοῦ τὴ στάση, ἂν εἶχε νὰ ξαναρχίζει ὁλοένα ὅ,τι αἰῶνες θησαύρισαν καὶ τοῦ παραδίδουν ἐτοιμα. Κ' ὅλος ἀφτῆς τῆς παράδοσης τὸ κομπολόγι εἶναι παρασμένο στῆς γλώσσας τὴν κλωστή. Κόβεται τέτιο νῆμα μὲ μιάς;

—Ο ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ—.Κ' ἐγὼ δὲ λέγω νὰ τὸ κόψουμε. Λέγω νὰ τὸ πετάξουμε γιατί εἶναι σάπιο· καὶ λέγω νὰ περάσουμε τ' ὀλοκαίνουριο καὶ θεόγερο, ποὺ ἔχει κλῶσ' ἢ ζωὴ. Καλὰ κ' ἀξία ὅσα εἶπες γιὰ τὴν παράδοση· ἔδειξες τὴ μεγάλη δυνάμει ποὺ συντηρεῖ. Ἀλλὰ τοὺς θησαυροὺς ἐκείνους πῶς ἔσκαψε νὰ τοὺς ἔβρει, πῶς πολέμησε νὰ τοὺς βγάλει στὸ φῶς, πᾶς δυνάμει τέλος δημιουργεῖ;

Τῆς παράδοσης τὸ πρῶτο καὶ κύριο ἔργο εἶναι τὸ παιδαγωγικόν, τὸ μορφωτικόν τῆς νέας γενεᾶς. Ὁ σκοπὸς τῆς βρίσκει' ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτὸ τῆς, πέρα στῆς νέας γενεᾶς τῇ ζωῇ. Μ' ἀφτὴ θὰ ζήσει ἂν θὰ ζήσει. Ἄν ὁ δάσκαλος εἶναι μάστορας προσπαθεῖ νὰ βγάλει καὶ τὸ μαθητὴ. Ἄν ὁ μαθητὴς γίνῃ ἀληθινὸς μάστορας θ' ἀρχίσει νὰ ἐξετάζει ὁ ἴδιος ὅσα τοῦ ἐμάθαν, μὲ τὸ φῶς τῆς δικῆς του πείρας νὰ τὰ ξαναφέγει, νὰ τὰ κρίνει. Ἡ πίστη στὴν παράδοση ἀρχίζει νὰ μὴν τοῦ φτάνει, ζητᾷ λόγους γιὰ νὰ γενήσουν μέσα του πεποιθήση ἀτομικὴ. Ἄν ἡ παράδοση εἶναι σὲ θέση νὰ δώσει τοὺς λόγους ἀφτούς, χαρὰ στὴν θὰ ζήσει μὲς τὸ μαθητὴ, μὲς τὴ νέα γενεά. Ἄν ἡ παράδοση μπρὸς στὸ Νέο Πνεῦμα, δὲ βρίσκει λόγους καὶ ὅμως ἐννοεῖ νὰ τοῦ ἐπιβληθεῖ μὲ τὴν ἐξουσία, μὲ τὴ βία, ἡ παράδοση γίνεται τύραννος. Τὶ δὲν ἔπαθαν ἀπ' ἀφτὴν τόσοι μεγαλόνοιοι καὶ μεγαλόκαρδοι ἄνθρωποι!

Ὁ μεσαιῶνας ἀλάκρος δὲ θελήσει νὰ καταλάβει ὅτι ἡ παράδοση εἶταν μέσο γιὰ τὴν μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ ἔκαμε τὴν παράδοση σκοπὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο ὄργανο γιὰ νὰ τὴ διατηρεῖ. Ἔτσι ὅλα ἡ πα-

ράδοση τὰ πῆρε στὰ χέρια. Ὁ,τι ζήτημα παρουσιά-ζονταν ἡ παράδοση ἔπρεπε νὰ τὸ λύσει· ἀστρονομικόν, φιλοσοφικόν, φυσικόν, κοινωνικόν ἢ Παλαιὰ Γραφή, οἱ Ἅγιοι Πατέρες, καμιά ἱερὰ Σύνοδος. Στὸ λογικόν τοῦ ἀνθρώπου λόγος δὲν ἔπρεπε. Πόσοι αἰῶνες πέρασαν ὡς νὰ τολμήσουν νὰ σταθοῦν ἀντίκρυ σ' ἀφτὸν τὸν τύραννο, ἐκείνοι ποὺ ἔλυσαν τὸ νοῦ ἀπ' τὰ δεσμὰ τὸν γλύτωσαν ἀπ' τὸ μαρκαμὸ, τὸν κήρυξαν ἀφεξούτιο νὰ ἐξετάζει τὸ κάθε τι μὲ τὸ φῶς τὸ δικό του, κ' ἀπόδειξαν τὴν ἀφτονομία τοῦ νοῦ πρὸς ἀξιοσέβαστη, ἀπ' τὴν πρὸς παλιὰ καὶ σεβαστὴ παράδοση, πρὸς δυνατὴ ἀπ' τὴν ἐξουσία τῶν αἰώνων. Κ' ἡ παράδοση, ποὺ δὲν εἶχε ἐπιχειρήματ' ἀληθινὰ καὶ ζητούσε μολοντοῦτο νὰ κρατηθεῖ, ἀρχίζει νὰ σεῖεται καὶ σὲ λίγο μὲ κρότο μεγάλο γκρεμνᾷ, σωριάζεται. Καὶ γιὰ ἰδὲς δὲν περνοῦν τρεῖς αἰῶνες, κ' ὁ Νους λυμένος ἀπ' τὰ δεσμὰ τῆς νέκρας, ἀφεξούσιος, ζητώντας ὅχι πρὸς πίσω, ἀλλὰ βρίσκοντας μέσα του τὸν ὁδηγὸ τὸν ἀνώτατο γιὰ τίς ἰδέες, γιὰ τίς πράξεις—Γιὰ ἰδέες. Ξανακκινουρίωνε τὰ πάντα. «Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις· ἰδοὺ τ' ἀρχαῖα παρηλθεῖ· γέγονε καινὰ τὰ πάντα». Ἔτσι ἔλεγε σ' ἐκείνη τὴν μεγάλη ἀλλαγὴ, ὁ Παῦλος.

Ἀλλὰ κατὰ σὲ βλέπω νὰ κουνιέται καὶ νὰ ἀνησυχεῖ;

—ΕΓΩ—.Ἀνοίχτηκες, πολλὸ μου φαίνεται καὶ πελαγώνομε.

—Ο ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ—.Ἐκλεῖσα ἴσα ἴσα καὶ τώρα θὰ ἰδεῖς τί χρειάζεται γιὰ νὰ λυθεῖ τὸ πρόβλημα. Ἀκουε καὶ μὴ μὲ στραματῆσεις. Τὴ σκληριὰ τοῦ Νοῦ τὴν εἶδες μόνο στὴν παλιὰ καὶ στὴ νέα Ρώμη. Ἐκεῖ σ' ἀνετριχάζει. Πῶς καὶ σήμερον εἶναι μπρὸς στὰ μάτια μας, οὔτε τὸ βλέπεις. Ἔτσι δύσκολο πάντα νὰ καταλάβουμε τί θέλει νὰ πεῖ, ὅταν μᾶς μιλεῖ ἡ ἱστορία. Στὸ ἔθνος μας ὁ τύραννος πῆγε καὶ θρονιάστηκε ἐκεῖ ἴσα ἴσα π' οὔτε νὰ μπεῖ κἂν δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν· καὶ κρατεῖ τὴν ἐκπαίδεψή τῶν παιδιῶν μας καὶ ἐμποδίζει τὴ μόρφωση τῆς φυλῆς μὲ τὸ σκολιό, μὲ τὸ νόμο, μὲ τὴν ἐξουσία. Καὶ λοιπὸν τὸ πρόβλημα τὸ δικό μας νὰ το· νὰ πέσει ἡ παράδοση κ' ἡ τυραννία τῆς καὶ νὰ ἔβρει ὁ Νους μας τὴν Ἀφτονομία του.

Τὶ καλὰ δύναται ἡ παράδοση γιὰ τὴ φυλὴ, τὰ εἶδαμε. Σωματικὰ, ὕλικα, ἡθικὰ, ψυχικὰ, νοητικὰ, κοινωνικὰ ἀποχτήματα ἐκείνη τὰ διατηρεῖ, τὰ θησαυρίζει. Ἀλλὰ πῶς κάνει, πῶς φκιάνει, πῶς βρίσκει, πῶς καινούργιωνε, πῶς ζωντανεύει, πῶς πᾶει μπρὸς; τὸ ἄτομα βέβαια. Κ' ἰδῶ μᾶς ἀντικρίζει· ἐν' ἀπ' τὰ μεγαλύτερα ζητήματα.

Ἄτομα καὶ εἶδος σὲ τί σχέση βρίσκονται; ἢ ἂν θελεῖς—ὅπως διόλου γενικά—τί σχέση ἔχει τὸ γενικὸ μὲ τὸ μερικόν, τὸ εἶναι μὲ τὸ Πνεῦμα; Ἡ Συνειδηση, ἐξανάγκης φαινόμενο ἀτομικόν, εἶναι ἀνελαμπὴ μονάχα τῆς στιγμῆς ποὺ βουτᾷ καὶ σβεῖ στὸ πέλαγο τὸ ἄπατο τῆς ὕλης; ἢ μήπως τὸ ἐνάντιο; μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀτομικόν μᾶς φανερώνεται ἴσα ἴσα τὸ καθαφτὸ εἶναι;

Τὸ νοῦ τὸ συνειδητό, στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου μας, ἀργὰ τὸν βλέπομε νὰ προβάλλει ἀπ' τὰ σκοτινὰ τῆς φύσης βάθια. Σ' ἀφτῆς τὰ σπλάχνα μέσα, μόλις ξυπνήσει, μόλις νιώσει τὸν ἑαυτὸ του, ἀκόμη μὲς τὸν κόρφο τῆς μητέρας ποὺ τὸν βασιτᾷ, τὴ βρίσκει ἐμπόδιο. Κ' ἀρχίζουν πρὸς οἱ προσπάθειες του νὰ νικήσει τὸ ἐμπόδιο. Τῆς προσπάθειας ἀφτῆς τὰ κατορθώματα τὰ βλέπομε σιερὰ ἀδιάκοπη ἀπ' τὰ ζῶα ὡς τὸν ἄνθρωπο.

Τῆς ζωῆς τὴν περπατησιὰ τὴν ὁδηγοῦν οἱ ἀτομικὲς προσπάθειες· οἱ ἀτομικὲς ἐναρμογές προσπερνοῦν· ἀκολουθεῖ τὸ εἶδος· ἡ βιολογικὴ ἐξέλιξη ἢ γενικὴ, ἐκείνων τῇ διεύθυνση πέρνει. Δράση σὲς ἀρχὲς ἀσυναίσθητη. Ἀργὰ σηκώνεται κ' ἀρχίζει νὰ φέγγει ὁ

νοῦς. Οἱ νέες τῆς ἐπιστήμης μελέτες ἔδειξαν τὸ ἐνστικτὸ ἰδῶ κ' ἐκεῖ ἀνέπαρκο· βοηθὸ κ' ἀναπληρωτὴ τοῦ τοῦ Νοῦ. Ἀφτὸς βρίσκει καὶ ξεργάζεται. Τὰ εὐρήματα τοῦ, ἡ μίμηση μὲς στὴ ζωὴν τὴς κοινωνίας, ἡ ἀνατροφή τῶν μικρῶν κ' ἐκείνη μαλακώνουν τοῦ ἐνστικτοῦ τὴν ἀλυγισίαν, ἀλλάζουν τὴς βαθιοχαραγμένες τοῦ συνήθεις. Ἔτσι ὁ νοῦς ἀπ' τὰ πρῶτα τοῦ φτερουγίσματος δείχνει τί δύναται γιὰ τὸ εἶδος, γιὰ τὴν προκοπὴ του, χαλαρώνοντας τὰ σφιχτοπλεγμένα τοῦ ἐνστικτοῦ δεσμὰ, προσπαθεῖ δίχως πηδήματα νὰ περάσει ἀπ' τὴ βιολογικὴ στήν κοινωνικὴ ἐξέλιξη, ἀπ' τῶν ζώων στὴν ἀνθρώπιναν κοινωνίαν τὴν ὁργάνωσιν.

Ἐδῶ ὅλα γίνονται μ' ἐνταση πολλὴ μεγαλύτερη σὲ βαθμὸ ἀνώτερο.

«Ὁ νοῦς ὁ συνειδητὸς πολλαίνει, ἀκατάπαυστα τὴς ἀτομικὲς ἐναρμογές, κοινωνικότερ' ὁλοένα κάνει τὸν ἄνθρωπο.

Ἀρμονικὰ μὲ τὸ νοῦ πᾶν καὶ τὰ αἰσθήματα. Τὸ παιδί τὸ προφυλάγουν ἀπ' τὴν ἀσπλαχνιὰ τῆς φύσης καὶ τῶν νόμων τῆς, τὸ ἀναθρέφουν μὲ τὴ μίμηση. Τὰ ἐνστικτα, ἡ δυνάμει τοὺς ἢ κληρονομικὴ περιορίζεται. Ἀπ' ὅσα ὁ νοῦς σοφίζεται, ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια κατορθώνει μιὰ κλήρα ἐτοιμάζεται. Κλήρα κοινωνικὴ ἐφκολομεταβολὴ καὶ γοργοκίνητη σὲς φυλὲς ὅπου ὁ νοῦς πηγαίνει ξεβρίσκοντας. Ἀφτὸς γίνετα ὁδηγὸς καὶ κατὰ προτερῆμα φυσικὸ ποὺ μποροῖ νὰ βοηθήσει τὴν προκοπὴ του. Ἀφτὸς ἀνεξαρτίζει τὴ φυλὴ ἀπ' τὴν τυραννία τῆς φυσικῆς διαλογῆς τῆς στενῆς καὶ στενοχωρημένης στὰ φυσικὰ καὶ ζωικὰ προτερήματα. Νέες ἀποχωρήσεις ἀνοίγει καὶ νέους δρόμους χαράζει γιὰ τῆς φυλῆς τὴν πρόοδο.»

Τὸ ἄτομο ποὺ φόβος μὴ φέρι τὸ χωρισμό, τὴ διαλύση, τὴν ἀναρχίαν, βρίσκει μέσα του νέες ἀρχὲς ἐνωτικῆς. Στὸ νοῦ τὴν τάση ποὺ γενικεύει, στὴν καρδιὰ μ' ἀνάλογη τάση ποὺ προσπαθεῖ νὰ φέρι τὴς θέλῃσες τὴς χωρισμένες σ' ἀρμονία γενικὴ.

Παρατηρημένο καὶ νιωσμένο πρὸς σήμερον στῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης τὸ δρόμο, πῶς ὅσο προκόπτει ὁ νοῦς, τόσο μαζὺ του καὶ τὰ αἰσθήματα. Κ' ἰδῶ ἀπ' τὴς κοινωνίας τῶν ζώων ὡς τὴς ἀνθρώπινες ἢ προοδεφτικὴ περπατησιὰ εἶναι σιγανὴ κ' ἀδιάκοπη.

Μὲ τ' ὁμαδιαστικὸ αἰσθημα, ποὺ τόσα κατορθώνει γιὰ τὴν προκοπὴ πολλῶν ζώων, γλυκοχαράζει τὸ κοινωνικὸ αἰσθημα καὶ πρὸς σιγὰ ἀνεβαίνει ὡς τὰ μεγάλα θρησκευτικὰ καὶ ἠθικὰ αἰσθήματα ποὺ λαμπρύνουν καὶ ζεσταίνουν τὴς ἀνθρώπινες κοινωνίες. Κ' ἔτσι ὁ νοῦς ὅσο πρὸς ἀφτοξεχώριστος, κ' ἀφτόφωγος, κ' ἀφτοσυνειδητός, τόσο γίνετα ἡ ψυχὴ κ' ἡ καρδιὰ τῆς παγκόσμιας προκοπῆς. Ἀφτὸς μᾶς, ἀνεβαίνει ἀπ' τὸ φυσικὸ κόσμον στὸν ἠθικὸ ἀπ' τὴ φυσικὴ τῆς τῆς ἠθικῆς καὶ στὴ δόξα τῆς τὴν ἀνώτερη.

Ἀς σταθοῦμ' ἰδῶ φτάνουν ἀφτὰ γιὰ νὰ καταλάβουμε πῶς εἶναι οἱ ἀληθινὲς δυνάμεις ποὺ θὰ λύσουν καὶ τὸ δικό μας πρόβλημα, κ' ἀπὸ πᾶς ὅψη, ἂν θέλομε νὰ βροῦμε τὸ σωστό, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ὅλους κ' ὅλα, κ' ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ φέρουν τὴ λύση κ' ἐκείνους ποὺ ἀντιστέκουν καὶ τὴ διανοητικὴ δυνάμει καὶ τὴν ἠθικὴ ἀξία τοῦ καθενός.

Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἂς ἰδοῦμε τὸ κοινόν ποὺ τόσα κρατοῦν πολλοὶ στὴ γνώμη του.

Τὸ κοινόν ἀφτὸ ὁ ἐρεθιστὴς πότε κοινόν τῶν Παναθηναίων καὶ πότε μέγα κοινόν τ' ὀνομάζει· συνόνομα δὲν πιστέβω νάναί τὰ δύο. Μὰ κ' ἂν εἶναι κιόλας μεγάλα πράγματα δι' ὁ ἀπόδειχ' ἢ γνώμη του.

Ἐχει πολὺ δίκιο ὁ Γκαίτε νὰ λέγει πῶς πολὺ ἐφκολότερο νὰ βρεθεῖ τὸ καλόν, τὸ ὠραῖον, τὸ ἐξαιρετικόν παρὰ νὰ τὸ τιμήσει ὁ κόσμος. Ἔτσι τὸ φερν' ἢ ἀδιαφορία, ἢ ἀνεμελιά, ἢ ὀκνάδα τῶν πολλῶν ποὺ δὲ θέλουν νὰ βάλουν τὸ νοῦ τους σὲ στεναχώρια γιὰ

νὰ ἐξετάσουν, νὰ συλλογιστοῦν, νὰ κρίνουν.

Σ' ἀφ' τὰ γενικά, τ' ἀνθρώπινα πρόσθεσε τώρα τὰ δικὰ μας, τὰ ἰδιαίτερα. Τὸ κοινὸ ἀφ' τοῦ, ποῦ μετὰ ἀλλήλων τοῦ ζῆτα τὴν γνώμην ὁ ἐρεθνητής, τὸ κοινὸ ἀφ' τοῦ ἐξ ἀνάγκης ἔχει γνώμην στραβή. Μία ποῦ ξέρομε ποῦ καὶ πῶς μορφώθηκε, ξέρομε πῶς τὸ νερὸ τῆς ζωῆς δὲν τρέχει μέσα του. Μιᾶζει βούρκο.

Κ' ἡ πέτρα στὸ βούρκο γύρους δὲν κάνει.

Καὶ γὰρ ἰδὲς ἡ πέτρα τοῦ ἐρεθνητῆ. τάραι τοῦ βούρκου τῆ σαπίλα, κ' οἱ μπομπουλῆρες πούδγκνε ττὴν ὄψη μιᾶζουν κακοχυμίας ξεθυμάσματα.

... «Ένας ἐκ τῶν ἐπιστελλόντων πρὸς ἡμᾶς μᾶς γράφει δὲν εἰμεθα σχολαστικοί...

«Ἀλλὰ δὲν ἀνεχόμεθα, μᾶς εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνεχθῶμεν εἴτε ὡς γραπτὸν εἴτε ὡς προφορικὸν λόγον: Ἡ στάση τῆς κυβερνήσεως, πρὸς τὴν ἐγδ' ἡλώσεως τῆς λαϊκῆς θέλησης ὅστερ' ἀπ' τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τελεφταίας συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς ἔκανε τοὺς φοιτητάδες νὰ μᾶς ροδερῶσιν μ' ἕνα σκῆμα τοῦ Πανεπιστημίου. Θὰ μοῦ εἰπῆτε, κύριε, ὅτι ἡ φράσις ἔχει ἀφρημένη νούματα καὶ ὅτι ἡ δημοτικὴ δὲν τὰ σηκώνει. Ἀλλὰ τὰ κυβερνήσεις, συνεδριάσεις, στάσεις, φοιτητῆς. Πανεπιστήμιον δὲν εἶναι ἀφρημέναι λέξεις. Ἐγὼ θελω νὰ ἐπιμένω εἰς τὸ τυπικὸν καὶ νὰ τῆς εἰπῶ ὅτι ἐνθ' ὅτ' ὡμί, παιδί, πεινοῦν, εἶναι ἀνεκτὰ εἰς ὅλας τὰς κλίσεις, τὰ ἄλλα ποῦ προανέφερα δὲν εἶναι. Τὸ νόημα τῆς δευτέρας φράσεως εἴμφορεῖ νὰ εἶναι ἀφρημένον καὶ θὰ μᾶς εἰποῦν οἱ ὑπαδοὶ τοῦ β'. τρόπου ὅτι εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ εὐρὺν τὸν τρόπον νὰ τὴν διατυπώσουν εἰκωνικώτερη καὶ ἀπλοῦστερη. Ἀλλὰ ἡ φράσις αὐτὴ εἴμφορεῖ νὰ μεταφρασθῇ κατὰ λέξιν εἰς ὅλας τὰς συγχρόνους ἐνωπαϊκὰς γλώσσας ποῦ ἐμορφώθησαν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. «Ὅταν μοῦ μεταφέρετε τὴν φράσιν αὐτὴν ὡς ἐξ ἡς π. χ. Μία φορὰ ποῦ ἡ κυβερνήσις ὅστερ' ἀπὸ τὴν τελεφταία συνεδρίαση κ.τ.λ.» τότε νὰ μὲ συμπαθήσετε νὰ σὰς εἰπῶ ὅτι πρῶτα δείχνετε δειλίαν ἀποφεύγοντες τύπους ποῦ παραδέχασθε, ἀλλὰ ξεύρετε ὅτι κτυποῦν ἀσχημα εἰς ταυτιὰ καὶ δεύτερον ὅτι δὲν γράφετε πλέον ὡς ἄνθρωπος ἐλεύθερος, ἀλλὰ κάμνετε tours de force, ὅπως tours de force εἶναι τὰ περισσότερα γραψίματα τοῦ εἵδους αὐτοῦ. Καὶ τότε τὸ γραψίμα σας καταντᾷ μαρτύριον καὶ κόλασις, ποῦ ἔχει νὰ φανεύσῃ καθεὶ ἐμπνευσιν καὶ καθεὶ αὐθόρμητον, ἐκτός τοῦ ὅτι καταντᾷ εἰς τὴν παιδικριωδίαν τῆς πρωτογενούς ἐκφράσεως... «Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἐκρίναμεν ἀναγκαζόν νὰ δημοσιεύσωμεν ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθημάτος τοῦ μεγάλου κοινοῦ ἀπέναντι τῶν διαφορῶν τρόπων τοῦ γραπτοῦ λόγου.»

Παναθῆναια 1903.

67—68 σ. 587—588.»

Ἄν τοῦ Παπαχατζῆ τ' ἀδρὰ κ' ἀκαταμάχητα δὲ τοῦ φάνηκαν ἀρεκτὰ, νὰ ἰδῶ ἄλλη μιά δυνατὴ παρὰ τῇ.

Ὁ μακκίριος ἀφ' τοῦ ἀντιπρόσωπος τοῦ μεγάλου ἡ μικροῦ κοινοῦ, ὃ δὲ φοβούταν μονάχα τὴν παιδαριωδίαν τῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ κομᾷ καὶ τὴν παιδαριωδίαν τῆς νοήσεως θάβρισκ' ἐφ' ὅτ' ἡ φράσις, ποῦ δὲν τοῦ ἀρέσει: «Ἡ στάση τῆς Κυβερνήσεως κ.τ.λ...» δὲ δείχνει τὴν ἀνικανότητά τῆς δημοτικῆς μας, παρὰ δείχνει σὲ τι χαλὰ φέρν' ἡ καθαρύουσα τὸ νοῦ μας, ὥστε κ' ἀφ' τὰ καθημερινὰ πράγματα νὰ μὴν μποροῦμε νὰ τὰ ποῦμε σὰν ἄνθρωποι μὲ τὴ γλώσσα μας τὴν ἀληθινή. Ἡ φράσις ἀφ' τῇ ποῦ δὲν τοῦ ἀρέσει, κ' ἔχει πολὺ δίκιο, ἡ φράσις ἀφ' τῇ ἡ σιχαμερή, εἶναι καταλεξίς μεταφράσις ἀπὸ μίας φράσις καθαρύουσα, κ' ἡ φράσις ἐκείνη τῆς καθαρύουσας πάλι μιά φράσις,

ποῦ ξενίζει ἂν δὲν εἶναι ἄθελα μεταφράσις ἀπὸ ξένη γλώσσα. Μεταφράσις ὅμως μὲ λέξεις μονάχα: γιὰ τὴ δύναμιν νὰ μπορεῖ νὰ μεταφράζῃ μόνο καὶ μονάχα μὲ λέξεις τὴν ἔχει μόνη καὶ μονάχ' ἡ καθαρύουσα.

Ὅλο ἀφ' τὸ αὐθόρμητον κ' ἡ ἐμπνευσις ποῦ ἀκούς μιᾶζει τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ ὀνειροκαλίσματα. Ὅσο τὸ ἀφίνας νὰ μουζαλῶνι τοῦ φαίνεται πῶς πάει λαμπρὰ. Ἀμα θελήσεις νὰ τοῦ δεῖξεις τέχνη, θὰ σοῦ παρατήσῃ κοντύλι καὶ χαρτὶ νὰ φύγει. Τὸ παιδί στεναχωριέται γιὰ τὸ δὲν τ' ἀφίνας νὰ μουζαλῶνι κατὰ τὸ αὐθόρμητον καὶ τὴν ἐμπνευσίν του, κ' ἐμεῖς ὅλοι ὅσοι βγαίνομε ἀπ' τὸ σκολιό, Γυμνάσιον, Πανεπιστήμιον, στεναχωριόμαστε ἀμα ἐμποδιστεῖ ἡ ἐμπνευσις τῆς ἀσκησίας, καὶ τὸ αὐθόρμητον τῆς λεξοπαρταξίας.

Ὅσοι γονεῖς προσέχουν ξέρον πῶς τὰ παιδιὰ ἄλλο ἀπὸ ἀδρὰ καὶ ἀκαταμάχητα δὲ μαθαίνουν στὰ σκολιά μας. Βγαίνοντας ἀπὸ κεῖ μέσα οὔτε δυὸ ἀράδες τῆς ἀνθρωπιάς νὰ γράψουν δὲν εἶναι σὲ θέση. Ὅτι γράφοντας πρέπει νὰ περνοῦν καὶ νὰ ξαναπερνοῦν τὴν ἰδέαν μπρὸς ἀπ' τοῦ νοῦ τὰ μάτια, ὅτι πρέπει νὰ τὴς ξεδιαλύνουν καὶ τὴς ξεδιαλέγουν, νὰ προσπαθοῦν νὰ τὴς σχεδιάζουν μὲ τὴς σωστὰς γραμμὰς, νὰ τὴς ζωγραφίζουν μὲ χρώμα: ἀληθινὰ οὔτε μιά φορὰ δὲν τ' ἀκούσαν οὔτε μιά φορὰ ἕνα πρὸς δειγμὰ δὲν τοὺς εἰδείξαν. Ὅχι μόνο δὲν ἀποχτοῦν οὔτ' ἕνα σιταρόσπιρο ἀπ' τὸ καλὸ τοῦτο, ἀλλὰ φορτώνονται καὶ τόνους ἀπ' τὸ ἀντίθετο κακὸ. Μαθαίνουν ν' ἀραδιάζουν λέξεις ποῦ καμιά τὴν ἔξια δὲ διδάχτηκαν νὰ ζυγαζοῦν. Κ' ἀπὸ πῶν νὰ τὸ διδάχτοῦν, ἀφοῦ οἱ δασκάλοι τοὺς οὔτε δρᾶμα οὔτε ζυγαριὰ ἔχουν;

Στὰ ξένα ἔθνη καὶ στὰ ξένα σκολιά, σὲ γλώσσας ποῦ τὰ ὕλικά τῆς τέχνης εἶναι ταχτοποιημένα καὶ καταστρωμένα, ἔτοιμα καὶ πρόχειρα, κ' ὅπου δασκάλοι μαστῶροι στέκουν ἐπικεφαλῆς—ἐκεῖ λοιπὸν γιὰ χρόνια καὶ χρόνια τὸν παιδεύουν τὸ μαθητὴ στὴν τέχνη. Κ' ἀφοῦ τοῦ δώσουν τὰ κλειδιά καὶ τὸν ξεσκολίσουν, γιὰ χρόνια καὶ χρόνια πρέπει ὁ ἴδιος νὰ πολεμᾷ ἂν θέλῃ νὰ γίνῃ μαστορὸς. Ὁ καλὸμοιρος ἀφ' τοῦ ἀντιπρόσωπος κακὸμοιρου κοινοῦ καλὰ θάκανε νὰ ἐξετάσῃ τί κόπους καὶ μόχθους στοίχισε τὸ αὐθόρμητον καὶ ἡ ἐμπνευσις σ' ἐκείνους ποῦ κατόρθωσαν νὰ τ' ἀποκτήσουν καὶ ποῦ τοὺς τιμοῦν γι' ἀφ' τοῦ καὶ τοὺς ἀγαποῦν τὰ ἔθνη τους.

Ὅσοι δὲν ἔκαμ' ὁ ἐρεθνητῆς νὰ μᾶς τὸ παρουσιάσῃ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο. Μᾶς δείχνει κ' ἀφ' τὸ μὲ τί τρόπο συνήθισε τὸ κοινὸ μας νὰ σκέπτεται γιὰ τὰ πρὶν σπουδαῖα τοῦ ζητήματος. Βέβαια γιὰ νὰ βγῇ κανεὶς ἀπ' τὴς συνήθεις του καὶ νὰ μπεῖ σὲ μιά νέα τάξη ἔχει τὴς δυσκολίας του καὶ τὰ δυσάρεστα. Τῆς νέας τάξης δὲ βλέπει παρὰ τὴς δυσκολίας τ' ἀνάποδα, στὰ συνηθισμένα του ἐξ ἐναντίας ὅλα καλὰ κ' ἐφ' ὅλα. Καὶ λοιπὸν ἐπειδὴς ἡ νέα τάξη ἀναποδογυρίζει τὴς γλυκῆς μας βολῆς ὡς ἀφίνομε καναδυ αἰῶνες ἀκόμη τὴν ἀττικὴ γραμματικὴ νὰ στραβῶνι τὰ παιδιὰ μας στὸ σκολιό.

Ὅλες οἱ ἐμπνευσεις καὶ τὰ αὐθόρμητα, τὰ ρεύματα τ' ἀκατανίκητα καὶ οἱ ἀπαρξίαστοι νόμοι τοῦ ἐρεθνητῆ σὲ τοῦτο κατασταλάζουν. Πρόσεξε τὴν οὐσίαν καὶ θὰ ἰδῇς. Στὴν προκήρυξιν μᾶς διαβεβαιώνει ὅτι «ἤθελε νὰ διαφωτίσῃ μίαν ἀπλῶς ἀπὸ τὰς πολλὰς τοῦ ζητήματος ὕψεις τὴν αἰσθητικὴν καὶ ψυχολογικὴν, ἥτις προκειμένου περὶ ζῶντος γλωσσικοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι καὶ ἡ σπουδαιότερα.»

Ἐὰν παρὰ πέρα μᾶς διαβεβαιώνει πῶς ἡ Ἐρεθνητὴ τοῦ δὲν διεκδικεῖ καμμίαν ἀποκλειστικότητα εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. (σ. 240).

Ὅστερ' ἀπ' ἀφ' τὰ ὁ ἐρεθνητῆς ρίχνει τὴν πετονιά

του γιὰ νὰ φανεύῃ καὶ τοῦ φαίνεται πῶς ἡ πρᾶξις ἐνοῖ ὅτι οἱ πεισιπύτοι ἀντίκρουσαν τὰς ἐρωτήσεις τῶν «Παναθηναίων ὡς παγίδας καὶ τὰς ἐπλησίασαν ὅπως πλησιάζουν τὰ πονηρὰ ὀφθαλμὰ εἰς τὸ δόλωμα μὲ σκοπὸν νὰ φάγουν τὸ δόλωμα χωρὶς νὰ πιασθοῦν ἀπὸ τὸ ἀγκίστρον. Καὶ ὅμως κανὲν ἀγκίστρι δὲν ὑπῆρχεν ὑπὸ τὸ δόλωμα.»

Τὸ νόστιμο εἶναι ὅτι τὸ δόλωμα τοιμολογήθηκε καὶ τὴν ὥρην ποῦ τραβήχτην' ἡ πετονιά βρέθηκε στ' ἀγκίστρι κρεμασμένος ὁ ἐρεθνητῆς.

Μ' ὅλες του τὴς διχθεδοκίωσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴν στῆς ἐλευθερομιξίας τ' ἀγκίστρι τὸν βλέπεις νὰ τριγυρνᾷ.

(Στ' ἄλλο φύλλο τελειώνει)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΦΩΤΗΣ

Κουταλιανοὶ

ΔΕΙΛΙΝΑ

1

Ἄρπῳ τὴν λύρα κ' ἀνεδαίνω στ' ἀπὶ, στράτες περνώ καὶ ρεματιὲς πυκνὲς στὴ θλίψη μου θαμπόνεται τὸ μάτι καὶ στίς ἀχτίνες τοῦ ἡλίου τίς πυρές. Τὸ σούρουπο μισεύω σὲ παλάτι ποῦ οἱ νεράιδες ἔχουνε φωνῆς, —ὠτμένα—θέλω νὰ φωνάξω: Νά τη! μὰ δὲ θωρῶ τη κεῖ μὲ τὴς ξωθιές.

2

Στὸ ρόδινο μεθύσι σου, μέρα, μέσ' στὸν Ἀπρίλην στὰ σύγνεφα ποῦ κράζουνε τοὺς ἥσκιους (σκορπῆς γέλια, καὶ στὸ ἀπλερὸ σου ὠρηόνειρο τὸ χρυσαφρὸ [τὸ δεῖλι, μιά λύρα νανουρίζει σε μὲ κάποια χρυσοτέλνα Καὶ τῶν σημάντρων οἱ ἀχοὶ οἱ ἀπόσπεροι σκορπιούνται, μὲ κάποια αἰθερία λούλουδα στὸν ὕπνο σου (ἀπαλά, κ' ὅταν τὰ ροδοκάντυλα στὰ δυσοδοῦνια (σβνούνται, ὁ Ἀποσπερίτης ὁ γλαυκὸς τὸν ὕπνον προδοῖ. 1902 ΡΩΜΟΣ ΦΙΛΥΡΑΣ

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Ἄρρωστος. Πέ: μου το, γιατρέ, θέλω τὴν ἀλήθειαν... Πῶς βρίσκεῖς τὴν καρδιά μου... Ἀδύνητη, ἔ; Γιατρός. Ἰσως λιγάκι... Μὰ μὴ φοβάσαι, θὰ βρῶται ὅσο ζῆς.

—Ἄ χαίρουμαι, ζῆς ἀκόμα, Κώστα... Γιατί, μοῦ εἶπαν, εἴσους ἀρρωστος βαριά.

—Ναί ζῶ, ἀφέντη, καὶ θὰ ζήσω ὁλόκληρο τὸ χρόνο, τὸ ξέρω.

—Ἐπίζω, μὰ πῶς τὸ ξέρεῖς;

—Τὸ ξέρω, γιὰ τὴν παρατήρησάν ὡς τώρα πῶς πάντα, ἂν περάσω τὸ Μάρτη, ζῶ ὁλόκληρο [τὸ χρόνο... ἔτσι εἶναι τὸ φυσικὸ μου.

—Μοῦ ἔσωσες τὴ ζωὴ μου, εἶπε ὁ δοντογιατρός τοῦ σώστη του, μόλις τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ποτάμι. Μοῦ ἔσωσες τὴ ζωὴ μου, καὶ πῶς θὰ σοῦ τὸ πληρώσω ποτὲς μου! Ἄν θέλεις ὅμως, ἔλα ὡς στὸ γραφεῖο μου, καὶ σοῦ βγάλω ὅλα σου τὰ δόντια, ἕνα ἕνα χωρὶς νὰ σοῦ ζητήσω μιά παντῆρα! Ο ΡΕΦΕΝΕΣ